

Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana

Nº 9. GENER - ABRIL 2020

CALA DEL RACÓ

INFO quadrimestral del Parc Natural del Penyal d'Ifac

01

EDITORIAL

01. El manifest entomològic de Calp (1993).

02

ACTUALITAT EN EL PARC

02. Celebración del dia de l'arbre i el 33er aniversari del Parc Natural del Penyal d'Ifac amb els Centres Educatius de Calp.

03. Gravación del programa 80cm amb d'RTVE en el Parc Natural del Penyal d'Ifac.

03. Visita d'alumnes del grau de Ciències Ambientals de la UMH.

03. Tancament de l'accés al Parc Natural del Penyal d'Ifac per l'Estat d'Alarma Sanitària.

04

CENS D'ESPÈCIES D'INTERÉS

04. Cens del *Allium suvillosum*

05. Cens de la *Silene hifacensis*.

05. Cens del Corb marí emplomallat

08

BIODIVERSITAT AL PARC

08. La Curruca cabecinegra (*Sylvia melanocephala*).

10

HISTÒRIES I LLEGENDES

10. Els Xotos d'Ifac.

11. Quan en Ifac manaven les dones.

06

ACTUACIONS DE CONSERVACIÓ

06. Manteniment de les instal·lacions i els equipaments del Parc Natural del Penyal d'Ifac.

07. Treballs de manteniment de la senda i itinerari del Parc Natural del Penyal d'Ifac.

09

INTERPRETACIÓ DEL PATRIMONI NATURAL

09. Activitats mes de febrer - *L'Avifauna hivernant de les Salines de Calpo* - *Els Xicotets Cercadors de plantes del Penyal d'Ifac*.

12

CONEIX MÉS...

12. Les curiositats de les plantes.

EL MANIFIEST ENTOMOLÒGIC DE CALP (1993)

MANIFIESTO DE CALPE DE LOS ENTOMOLOGOS ESPAÑOLES. LA GESTION MEDIOAMBIENTAL Y LA CONSERVACION DE LOS ARTRÓPODOS.

Los entomólogos españoles afiliados a la Asociación española de Entomología (A.e.E.), junto con relevantes colegas extranjeros, han examinado la situación de la conservación de los artrópodos en España y, en lo que cabe, en la Comunidad Económica Europea y presentan el siguiente manifiesto.

Los entomólogos españoles han constatado que:

1ª.- Las normas que actualmente se siguen para la conservación de las especies animales, así como las ideas que las sustentan, presentan un importante sesgo hacia aquellas de poblaciones reducidas, de tamaño corporal grande y pertenecientes a determinados grupos (vertebrados en general y muy especialmente aves y mamíferos), existiendo criterios más o menos contrastados y aplicables a su desarrollo.

2ª.- Por el contrario, esas normas apenas si se refieren a los invertebrados y particularmente a los insectos y a otros artrópodos. Debido a que en general se piensa que ni sus poblaciones ni sus especies, con la salvedad de algunas pocas en número irrelevante, requieren medidas de protección, por la pretendida abundancia o por su falta de interés en la conservación medioambiental, aunque no existan estudios científicos que permitan asegurar lo primero y aunque lo segundo sea una opinión errónea basada en un conocimiento muy parcial del funcionamiento de los ecosistemas.

3ª.- Diariamente se produce la desaparición de especies de artrópodos o de sus poblaciones, habida cuenta de la degradación general del medio "natural" y como consecuencia de la desaparición o manifiesta modificación de los hábitats.

Por ello se creen en el deber moral y social de solicitar con respeto y a la vez con energía a las autoridades competentes las siguientes actuaciones, animando a los españoles a secundarlas activamente.

Primera.- El incremento de los estudios sobre biodiversidad y sobre las formas y necesidades de vida de los artrópodos, que permitan establecer procedimientos de gestión ambiental y medidas de conservación realmente adecuados y que tengan en cuenta a los invertebrados y especialmente a los artrópodos.

Segundo.- El mantenimiento de la forma más extensa posible de los usos tradicionales de la tierra, llevando a cabo la gestión que corresponda.

Tercero.- El establecimiento de reservas de artrópodos e incluso de áreas o micr áreas protegidas, que permitan el mantenimiento de la biodiversidad.

Cuarta.- El establecimiento urgente de medidas de protección de hábitats, incluyendo los modificados, como medida muy acertada para la inmediata protección de decenas de especies de artrópodos.

Quinta.- El impulso de actuaciones no agresivas para la mejora en la producción agrícola, ganadera, forestal, cinegética y piscícola, así como para la recuperación de los territorios afectados por desastres naturales o artificiales.

Sexta.- La adaptación de la legislación medioambiental a las necesidades del estudio, de la conservación y de la gestión de las especies de invertebrados.

Séptima.- La mejora de la educación ambiental, desde la enseñanza primaria hasta la Universidad, particularmente en esta última Institución, en la que en el momento actual en España está sujeta a un proceso profundamente involucionista.

Octava.- La actuación contra algunos "profesionales" de los estudios medioambientales carentes de conocimiento y de rigor científico, que suplantando la actuación de los entomólogos, engañan a los ciudadanos y defraudan a las administraciones.

Teniendo en cuenta la situación actual y con la finalidad de facilitar el desarrollo de las anteriores actuaciones ofrecen su colaboración personal y la colectiva de la Asociación española de Entomología a los poderes públicos, a los grupos sociales y políticos, a las autoridades académicas y en general a todas las personas interesadas en el conocimiento y en la conservación del medio ambiente.

Calpe (Alicante), 23 de octubre de 1.993.

Bol.SEA pág.28

Publicat en el núm. 4 del Butlletí de la S.E.A. (Societat Entomològica Aragonesa) el 31 de desembre de 1993.

Actualitat al Parc

Celebració del dia de l'arbre i el 33er aniversari del Parc Natural del Penyal d'Ifac amb els Centres Educatius de Calp

El **19 de gener** va ser el **33er aniversari** de la declaració del **Penyal d'Ifac** com **Parc Natural**. Per a commemorar aquest esdeveniment es van preparar una sèrie de plantacions al Parc, amb dos dels centres escolars de Calp, celebrant així, al mateix temps, el **dia de l'arbre (31 de gener)**.

El **CEIP Azorín** va acudir els dies 28 i 29 de gener, amb un total de 89 xiquets, i el **CEIP Oltà** el dia 31 de gener, amb un total de 24 xiquets. Entre tots dos van plantar 42 exemplars de **Garrofera** (*Ceratonia siliqua*), **Llentiscle** (*Pistacia lentiscus*) i **Trompetera** (*Ephedra fragilis*).

Gravació del programa 80cm, de la 2 d'RTVE, en el Parc Natural del Penyal d'Ifac

A mitjan febrer rebem a part de l'equip de la 2 d'RTVE, per a la gravació del programa 80 centímetres. Programa de senderisme per la geografia espanyola, que proposa en cada episodi un itinerari per algun racó del nostre país. El presentador exerceix de protagonista, i va trobant gent en els diferents llocs per on transita.

En aquesta ocasió va realitzar la pujada Juanjo Marró, actor i presentador que va ascendir per l'itinerari acompanyat per l'educador ambiental del Parc. Est, al llarg d'un recorregut que els va portar fins al túnel, li va anar desgranant les particularitats d'aquest espai natural protegit.

Va resultar ser un dia entranyable per a tots.

Visita d'alumnes del grau de Ciències Ambientals de la UMH

L'atenció i les visites guiades amb tots els nivells educatius de l'ensenyament és una de les activitats que habitualment es desenvolupen al Parc. En aquesta ocasió ens visitaven alumnes del **3r de Ciències Ambientals de la Universitat Miguel Hernández** d'Elx.

La jornada començava amb una visita al viver del Parc, en la qual se'ls va informar, enfront de l'hort-llavorer de *Silene hifacensis*, de totes les actuacions que s'estan duent a terme, dins del Pla de Recuperació per a aquesta espècie catalogada en perill d'extinció.

A continuació es va realitzar una ruta fins al túnel en la qual, entre altres meravelles del Parc, van poder apreciar les seues formacions arbustives i la seua rica vegetació rupícola de penya-segats.

Un plaer rebre'ls.

Tancament de l'accés al Parc Natural del Penyal d'Ifac per l'Estat d'Alarma Sanitària

El passat 15 de març, i després de la declaració de l'Estat d'Alarma Sanitària decretada pel Govern d'Espanya, les forces i cossos de seguretat de l'estat van procedir a precintar els accessos al Parc Natural i el tancament de qualsevol instal·lació que estiguera oberta, tal com l'expressa el **Reial decret 463/2020, de 14 de març**.

Malgrat aquest fet, el parc no tanca la seua activitat, i continua treballant amb la finalitat de preparar la volta a la normalitat.

Cens d'Espècies d'Interés al Parc

Cens de *Allium subvillosum*

A principis de març, es va realitzar el cens de *Allium subvillosum*, espècie en perill d'extinció en la Comunitat Valenciana, i que compta al Parc, a més d'amb els últims exemplars naturals de l'espècie, amb una població de seguretat, creada pel C.I.E.F., per a garantir la seua supervivència.

Els resultats llancen un total de 23 exemplars, 3 en la població natural i 20 en les de seguretat. L'exemplar del nucli nou, detectat l'any passat en "Miradors de Llevant", en aquesta ocasió no va arribar a florir. Els resultats són sensiblement inferiors als de 2019, amb 57 exemplars. Probablement això s'ha degut al recent pas del temporal "Gloria" per la zona.

Cens de *Silene hifacensis*

A l'abril es va realitzar part del cens de *Silene hifacensis*, espècie en perill d'extinció i, sens dubte, la més emblemàtica del Parc Natural del Penyal d'Ifac.

En aquesta ocasió es va revisar la microreserva de la cara Nord, en la qual es van comptabilitzar 91 exemplars, 15 d'ells amb vares florals, amb clar predomini de les flors blanques, enfront de les rosades. Si es comparen els resultats amb els obtinguts en 2019, en els quals es van comptabilitzar 42 exemplars, 4 d'ells amb vares florals, sembla haver-hi hagut un important increment en el seu número.

Des de la implementació del "**Pla de recuperació per a la *Silene hifacensis* en la Comunitat Valenciana**", posat en marxa en 2008, la situació de l'espècie ha experimentat una enorme millora, augmentant d'any en any el nombre d'exemplars, i permetent ser optimistes sobre el futur de l'espècie en la Comunitat Valenciana.

Cens de Corb marí emplomallat

Al llarg dels últims mesos s'han realitzat una sèrie d'eixides amb **l'embarcació de vigilància del P. N. de la Serra Gelada**, amb l'objectiu de censar les parelles nidificants de **Corb de marí emplomallat** mediterrani (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*), en el Parc Natural del Penyal d'Ifac.

Els resultats revelen l'existència de cinc nius actius. D'ells, dos es van quedar tan sols en intents, un altre va fracassar, i va haver-hi dos èxits. En els dos que van tirar avant, es van observar dos pollastres per niu. Els resultats no difereixen massa dels obtinguts l'any passat, també amb dos nius ocupats amb èxit, i cinc pollastres en total.

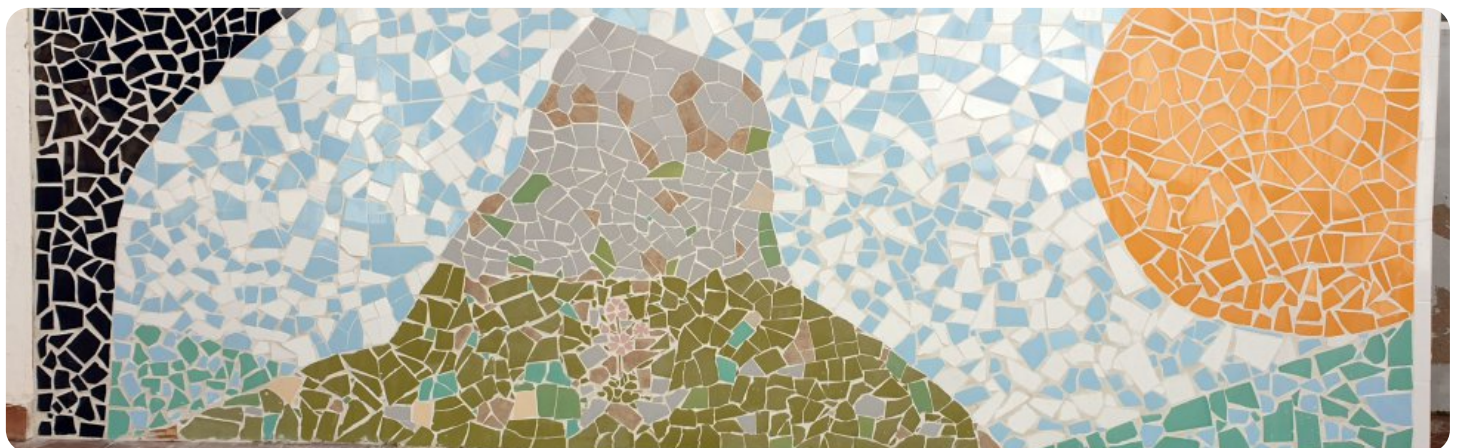
Actuacions de Conservació

Manteniment de les instal·lacions i dels equipaments del Parc Natural del Penyal d'Ifac

Al llarg d'aquests mesos s'han continuat efectuant millores al Parc, amb treballs quotidians d'obra de paleta i xicotets arranjaments en els centres, entre altres. També s'ha continuat amb el buidatge de la sala que s'està habilitant per al MARQ. D'altra banda, la brigada ha finalitzat el mosaic que van començar en el seu moment els xics del Centre de Menors "Els Reiets", juntament amb els seus monitors, no podent ells mateixos finalitzar el projecte, a causa de la problemàtica que els suposaven els desplaçaments.

El manteniment de les instal·lacions en condicions adequades és una de les prioritats en la gestió d'aquest, no sols perquè és el primer contacte que tindran els visitants amb el Penyal d'Ifac, sinó perquè a més, un millor manteniment es tradueix en un menor consum energètic i en una reducció en la petjada del CO₂.

Treballs de manteniment de la senda i Itinerari del Parc Natural del Penyal d'Ifac

Al llarg d'aquests mesos s'han realitzat millores en la senda d'accés recol·locant i reforçant algunes de les pedres de la calçada de l'itinerari de pujada al túnel. De la mateixa manera, s'han arreglat alguns trams de clos, tant per l'itinerari, com per la zona dels Miradors de Llevant i del Mirador de Ponent.

D'altra banda, s'han realitzat diverses plantacions al parc natural de **Medicago citrina**, **Margalló** (*Chamaerops humilis*), **Garrofera** (*Ceratonia siliqua*), **Llentiscle** (*Pistacia lentiscus*), **Trompera o Candelers** (*Ephedra fragilis*), **Pi blanc** (*Pinus halepensis*) i **Silene hifacensis**, al llarg de l'itinerari i també de Pi blanc en la zona del Mirador de Carabiners.

Al seu torn s'han abalisat les zones de dreceres en les quals s'ha realitzat algunes de les plantacions, perquè els visitants no passen per elles, i a veure si així es poden eliminar els mateixos.

Biodiversitat en el parc

La busquereta capnegra (*Sylvia melanocephala*)

Pertanyent a la família Sylviidae, la busquereta capnegra és, probablement, el passeriforme més abundant al Parc.

És un ocell fàcil de reconèixer. Els mascles presenten un típic caputxó negre que els arriba més davall dels ulls, rivetats de roig, i que contrasta cridanerament amb el blanc de la gola. El dors és d'un color grisenc, d'una tonalitat més fosca que els flancs i el ventre. Amb un caputxó grisenc que a penes es distingeix del color del dors, el plomatge de les femelles és més apagat que el dels mascles.

El matoll mediterrani és un dels seus hàbitats característics, de fet, el repunt que està experimentant l'espècie s'atribueix a l'augment de la seua superfície, en detriment dels cultius abandonats. Però també pot trobar-se en jardins, horts, i fins i tot en riberes.

Nia en arbustos, generalment a poca altura, i s'alimenta fonamentalment d'insectes, com ho indica la forma del seu pic, encara que durant la tardor i l'hivern tampoc menysprea els fruits i les llavors, com els d'ullastres o llentiscles.

Espècie de distribució mediterrània, en la península Ibèrica i Balears habita la subespècie *melanocephala*, mentre que a Canàries viu la subespècie *leucogastra*. En el Parc Natural del Penyal d'Ifac és sedentària.

Foto superior: Femella

Foto inferior: Mascle

Interpretació del Patrimoni Natural

Activitats Planificades

Activitats al febrer

El parc va celebrar el dia dels Aiguamolls, en col·laboració amb l'Ajuntament de Calp, amb l'activitat **L'Avifauna Hivernant de les Salines de Calp**. Una observació guiada per tècnics d'Ajuntament de Calp i del Parc, en un entorn privilegiat per a l'observació d'ocells. En aquesta ocasió van *participar 15 persones*.

Els Xicotets Cercadors de Plantes del Penyal d'Ifac, activitat familiar en la qual els xiquets havien de trobar les plantes que se'ls demanaven, i després esbrinar el seu nom amb l'ajuda del seu quadern, van *participar 19 persones*.

Activitats al març i abril

Les activitats que estaven previstes per a aquests mesos es van haver de suspendre a causa del **Decret de l'Estat d'Alarma Sanitària**, motivat pel COVID-19.

Històries i Llegendes

ELS XOTOS D'IFAC

En obrir el túnel i poder explorar àmpliament el penyal es van trobar tres exemplars superbs de cabra d'enormes banyes i llarg pelatge, en estat completament salvatge. Dos mascles, un gris i l'altre negre, i una femella. Al mascle gris li van disparar, el mateix **París** i un parent seu anomenat **Jaume**, a pesar que el van ferir, mai el van trobar, ni va caure a la mar, ni mai se'n va saber res. El negre va conviure durant molts mesos amb les cabres que l'amo tenia en la muntanya i durant molt de temps no passava per l'interior del túnel seguint les cabres en el seu camí al corral. Finalment va consentir a baixar i es va integrar plenament amb la resta del bestiar.

Sembla ser, que era pràctica comuna deixar el bestiar cabrú en la muntanya i esporàdicament emportar-se les cries per a vendre-les com a carn. D'aquests animals que pasturaven en llibertat solament s'aprofitava la carn. Segons hem pogut esbrinar, aquest bestiar era propietat d'un veí de la pròxima Benissa anomenat **Quico "el Maco"**, que introduïa els animals pel lloc conegut com **el Barranquet**, únic lloc on la muntanya és accessible per mar.

Fa anys els carnissers tenien la pràctica de sospesar un animal i amb això saber el pes, i un dia el carnisser calpí **José Bertomeu "Benitet"**, va anar a sospesar el "negre" i aquest se li va regirar, donant-li una mossegada en el panxell.

La llegenda dels **"Xotos d'Ifac"** va transcendir a tota la comarca. Una vegada van ser el meu avi (**Andrés**) i el meu pare amb el carro a Gandia -residència dels París- i portaven la pell del boc, van fer nit a la població de Gata de Gorgos, i en comentar en l'hostal d'on venien els van preguntar per la veracitat dels animals trobats en el penyal i si eren tan grans com es contava. El meu avi va requerir al meu pare: **«Pepet, ves al carro i porta la pell del xoto!»** Amb la finalitat de corroborar la versió que corria per la comarca. I aqueixa va ser la història dels xotos d'Ifac.

Andrés Ortolà Tomàs
Net del caser i Guarda del Penyal

QUAN EN IFAC MANAVEN LES DONES

Va haver-hi temps, en el qual les dones dominaven a Calp. En ple **segle XIV**, quan més restriccions existien per a l'apoderament de la dona en la societat, a sa **Pobla d'Ifac**, van manar dues dones: **Saurina d'Entença i Margarida de Llúria i Entença**. Dues nobles, mare i filla, que formaven part d'una de les cases nobiliàries més importants en la gestació del nou **Regne de València** que hui dia és la nostra **Comunitat Valenciana**.

Saurina d'Entença era la segona dona de l'almirall calabrès **Ruggiero di Lauria**, que havia aconseguit fama i poder al servei del rei **Pere III d'Aragó**, sent un dels militars més anomenats i reconeguts de la Cort. Establert des de la seua joventut en el nostre territori, Llúria va casar amb una de les principals famílies del regne: **els Entença**. Saurina, neboda neta del gran **Berenguer Guillem d'Entença**, defensor del **Puig de Santa Maria** durant la conquesta de València amb **Jaume I**, es converteix en una senyora in pectore davant les reiterades absències del seu marit, embardissat en la complexa política diplomàtica de la Corona d'Aragó en la seua expansió mediterrània.

Sota la gestió de Saurina, la casa de Llúria creix i s'expandeix, començant un enorme programa de construccions per tots els seus territoris, de les quals hui encara podem descobrir el seu llegat. Ella erigeix, entre altres obres, les muralles de la **vila de Cocentaina**, assolades per l'atac granadí de 1304, i la imponent **Torre Comtal del Castell de Cocentaina**, una obra d'arquitectura defensiva única en el nostre territori alacantí.

També és la impulsora decidida a inicis del **segle XIV**, de la construcció de sa **Pobla d'Ifac**, un enclavament que serà el primer centre urbà del territori o **castrum de Calp**. Allí, els colons residents en el territori tenien l'ordre d'alçar les muralles, magatzems i edificis importants, així com els seus habitatges per a residir a la ciutat. Bona part del que el **MARQ** està descobrint en el vessant del **Penyal d'Ifac**, és obra de Saurina d'Entença, la mort de la qual es produeix l'any 1325, sent enterrada en el **Reial Monestir de Santa Clara de Xàtiva**, on va ser mare abadessa fundadora.

La seua filla **Margarida de Llúria i Entença** va heretar part dels territoris de la família, després d'una àrdua i llarga lluita legal de Saurina per a salvaguardar els drets de successió de la seua filla. La casa no tenia descendents homes –*van anar morint en edats primerenques*– i la continuació de la família estava en mans de les dones. Margarida, previ casament amb **Nicolau de Janvilla**, es converteix l'any 1325 en **Comtessa de Terranova, Senyora d'Ifac i del castrum de Calp**, amb tots els drets i obligacions que el títol tenia. Sota el seu mandat es va construir la imponent **Església d'Ifac** cap a la meitat del **segle XIV**, una de les esglésies més antigues que conservem a la nostra comarca i una construcció d'enorme calat en Ifac.

També és autora d'altres obres piules com va ser l'**església del Monestir del Puig de Santa Maria**, on hui segueix enterrat el seu avantpassat **Berenguer Guillem d'Entença**. Margarida mor l'any 1344 sense descendència reconeguda, pel que les seues propietats passen a les mans de la Corona, i s'integren en el que serà el **Comtat de Dénia**, que hui dia és el que coneixem com la **Marina Alta**.

José Luís Menéndez Fuelle

Museu Arqueològic d'Alacant (MARQ)

Coneix més...

Les curiositats de les plantes

Sabies que...?

LES LLAVORS DE GARROFERA ES VAN UTILITZAR COM A UNITAT DE PES EN L'ANTIGUITAT. EL SEU NOM EN GREC ERA, *KERATION*, I VA ACABAR DENOMINANT A AQUEIXA UNITAT. QUE VA PASSAR A DIR-SE, *QUÏRĀT* EN ÀRAB I MÉS TARD, *QUIRAT*.

I QUANT PESA UN QUIRAT? PES 0,2 GRAMS, IGUAL QUE LA LLAVOR DE LA GARROFERA.

GENERALITAT
VALENCIANA

TOTS
A UNA
VELU

parc natural
del penyal d'ifac

Redacció: Equip Tècnic del P.N. del Penyal d'Ifac

Centre d'Informació del P.N.

C/ Illa de Formentera s/n
03710 - Calp

Parc Natural del Penyal d'Ifac

965 693 300 - 679 195 912

ifac_cma@gva.es

parquesnaturales.gva.es

